

osvojujú pandektistickú právnu materiú. Pravda, autor sa neobmedzuje len na dogmatické skúmanie týchto prameňov *in se*, bez prihliadnutia na sociálno-ekonomické pomery danej epochy. Dielo je popri tom aktualizované aj nespočetnými odkazmi na súčasné právne systémy (nevynímajúc ani právo socialistické), čo ešte viac zvyšuje jeho význam. Napokon sa žiada osobitne vyzdvihnúť záslužnú editorskú prácu E. Polaya, ktorý dopracovaním niektorých nedokončených partii monografie, umožnil dielo sprístupniť aj po smrti jeho autora.

Imrich Fekete

*Rüdinger von Bruck, Wissenschaft, Politik und öffentliche Meinung. Gelehrtenpolitik im wilhelminischen Deutschland, Matthiesen Verlag. Husum str. 512*

Práce nepředstavuje sice první pokus o analýzu politického zaměření buržoazních profesorů vilémovského Německa — zde jí předchází především Ringerova práce *Decline of the German Mandarines* — snáší však významný materiál k politické sociologii vysokoškolských učitelů — zvláště historie, ekonomie a sociologie — k jejich základním politickým postojům. A to vše ve spojitosti s vlastní restrukturací společenských věd, k níž od devadesátých let dochází. Právě období 1890—1914 je poznamenáno velikým rozmachem univerzit, který podporuje vlastní rozvoj tzv. kulturních věd, což ovšem nevylučuje, že na druhé straně jsme svědky kontinuity jak s obdobím starším, tak s pozdějším obdobím Výmarské republiky. Období 1890—1914 je též poznamenáno rozmachem mohutné politické publicistiky, v níž základní úlohu sehrála právě historie.

Od počátku se setkáváme s pokusy toto období idealizovat — ne náhodně mluví Erich Marx o této době jako o „epoše nového oduševnění“. Faktem je, že se v tomto období krystalizují a diferencují síly, které sehrály nejen rozhodující úlohu v období první světové války, nýbrž i v období Výmarské republiky. Vysokoškolští učitelé vlastně ospravedlňují politiku buržoazie, což se projevilo v řadě kampaní, nejvýrazněji snad v kampani proti socialistickému hnutí. O tom všem svědčí nesčetné publicistické články, počet politických a kulturně politických časopisů neobyčejně narostl a jejich náklady dosahovaly několika set tisíc exemplářů. Je jistě záslužné, že Rüdiger vom Bruch vlastně poprvé umožňuje se v této problematice tehdy vydávaných časopisů orientovat. Totéž platí o studentských a vysokoškolských časopisech.

Politickou úlohu vysokoškolských profesorů je možno charakterizovat tím, že se „stahují“ z parlamentů a přenášejí své politické názory na vysoké školy a do publicistiky. Tento úkaz zdůvodňuje tehdejší sociálně liberální politik Neumann jednak tím, že se vytvořil nový typ politického funkcionáře profesionál-

ního typu, jednak změnou funkce politiky, která se od základních politických prohlášení počátků Bismarckovy éry soustředila na dílčí problémy. Profesori již více neprotestují, berou naopak svět takový, jaký je. Na druhé straně má pravdu Tucholsky, když vyčítá profesorům, že neučí, nýbrž propagují.

Politický vliv profesorů se prosazuje tedy nyní jinými cestami než přes Říšský sněm, v němž počet profesorů poklesl pod dvě procenta. Tak např. se tzv. katedroví socialisté jako Schmoller stali konzultanty vyšší byrokracie. Vysokoškolští profesori se mohli projevit v různých nacionalistických spolcích. Týká se to např. D. Schafera, Maxe Webera, Meineckého, A. Wagnera a K. Lamprechta. Zvláště nápadná byla pak účast vysokoškolských profesorů v kampani za vybudování válečného loďstva. Univerzitní profesori šli dokonce tak daleko, že se do kampani za výstavbu válečného loďstva snažili zapojit v diskusích i sociálně demokratické politiky. V čele všech těchto hnutí stanula berlínská univerzita, která přímo udržovala styky s nejvyššími vládními kruhy. Tyto styky pak udržovali i jiní neberlíntí historici, např. K. Lamprecht. Především kancléř Bülow se snažil navázat styky s berlínskými profesory a využít jejich státně loajálního smýšlení. Bethmann Holleweg vycházel ze zásady, že je nutno využít kulturní politiky k vlastní politizaci společnosti. Nemalou úlohu zde pak měl sehrát tzv. „socialismus vzdělaných“. Jeho představitelé sice nevystupovali proti kapitálu a proti expanzivní politice, v této souvislosti se objevují hesla více děl a větší výdělky, považovali však socialismus především za mravní otázku a snažili se pak ovlivnit některé sociálně demokratické politiky a hlavně studentstvo. Do určité míry byl pak tento katedrový socialismus spjat i s pokusy fundovat společenské vědy šířeji a především je otevřít i sociologii a tím je zbavit oné formy političnosti, která byla běžná v konzervativních kruzích. V této souvislosti je pak nutno chápat i poměr „starého historického cechu“ k některým novým tendencím ve vědě, především k sociálně historickému konceptu K. Lamprechta a K. Breysiga.

Vom Bruch má pravdu v tom, že se v bojích o Lamprechta obrazil i pozdější spor mezi těmi historiky, kteří byli vysloveně zaměřeni na politické dějiny, a sociálními vědci, kteří se snažili postihnout širší procesy, což se obrazilo v pozdějších ostrých polemikách např. mezi Tönniesem a Belowem. Tento spor měl i důsledky personální, na základě něho se např. úmyslně zdržovala i habilitace W. Sombarta na berlínské univerzitě. Z novorankovských historiků podpořil nové tendence především H. Oncken, a to svou biografií o Lassallově. Oncken se prakticky touto biografií, jež vycházela z tradiční metody, snažil posílit revizionismus a mimoto ukázat, že se tradičními metodami dá zmapovat dosud netknutá problematika. V podstatě se v Onckenových pracích pouze rozšířilo pole tradiční, pliticky orientované historiografie. Politicky bylo pro Onckena příznačné, že se chtěl orientovat na „nové“, tj. revizionistické síly v sociální demokracii. Šlo mu podobně jako Meineckovi o „nacionalizaci“ oněch sil, které se doposud chovaly ke státu záporně, a kritizoval historický cech, že nepochopil

v tomto směru úkoly, před kterými sociální věda stanula. Ovšem ani Oncken se nestavěl pozitivně k demokracizaci. To lze spíše říci o některých představitelích Spolku pro sociální politiku jako Alfredu Weberovi, Schulze-Gavernitzovi a Maxu Weberovi. V těchto diskusích ovšem šlo, jak je tomu v případě Schmollera, o otázku, jaké je nutné učinit koncese vlastnímu demokratizačnímu procesu. Příznačně se ovšem někteří jako např. Werner Sombart obracejí v té době k novému aristokratickému estetismu, i když ovšem jako Alfred Weber mohli vidět v nové aristokracii jakési osvobození od starých retardujících sil. I toto hnutí bylo spojeno s pokusy o revizi Marxe, a to příznivě pod hesly kantianismu. Měl se obhájit živý Kant proti mrtvému Marxovi.

Z hlediska vývoje historiografie upoutá především pozornost i vyznění vlastního sporu o K. Lamprechta, spojeného s pokusem doplnit hermeneutickou historiografii sociálně psychologickými, hospodářskými a strukturálně analytickými otázkami. Odmítnutí Lamprechtova východiska znamenalo vlastně pro německou historiografii značné zpoždění, nebyla s to se propracovat k sociálně historickému pojetí historie. Nemalou úlohu zde sehrál nejen odpor vůči přírodovědním metodám, nýbrž i obava z určitých tendencí Lamprechtova učení. Na tom nemohlo v podstatě nic změnit ani vystoupení O. Hintzeho, který v Lamprechtovi spatřoval doplnění dosavadních vědeckých snah. Hintze totiž přes veškeré náběhy k typologii nepřestal zdůrazňovat prioritu politických dějin. V tomto byl blíže Delbrückovi než Schmollerovi. Lamprecht a vedle něho Beysig byli spíše oceněni sociology (Toenniesem) a psychologem Wundtem.

Mezi německými historiky podržel tedy rozhodující postavení tradiční historický cech, který dával přednost politickým dějinám. Ovšem i mezi historiky cechu došlo k vnitřní diferencii, což se projevilo při přechodu k Výmarské republice, kdy pouze někteří jeho příslušníci se stali republikány z rozumu.

Přes klady, které vyplývají především z nového materiálu, nelze ovšem nevidět úskalí práce. Především je na překážku jejímu porozumění značná roztržitost a opakování problémů. Přitom zaniká pojetí celku. Rüdigerovou předností je nepochybně sociální umístění jednotlivých skupin a jejich diferenciaci, ne na takové výši jsou postiženy vlastní metodologické okruhy, které s danou problematikou souvisejí. Týká se to konec konců i sporů o K. Lamprechta — zde je např. vlastní metodologická báze sporu prakticky nedotknuta. Autor nepochybně pleduje pro historii jako sociální vědu. Zde se mu podařilo prokázat vlastní politickou diferencovanost takto zaměřené historiografie — např. pokud se týče aristokratismu K. Breysiga. Poměrně dobře je prokázána vnitřní diferencovanost novorankovského dějepisce, které rozhodně nebylo jednotné a v němž byly především podstatné rozdíly mezi M. Lenzem, Delbrückem, Hintzem a Bernheimem. Přesto může von Bruchova práce soužít jako velmi důležitá pomůcka pro postihu ideologických přeměn buržoazní historiografie při přechodu do období imperialismu.

Jaroslav Kudrna